

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΤΕΤΑΡΤΗ 3 ΙΟΥΝΙΟΥ 2026
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΞΙ (6)**

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΓΕΝΙΚΟ ΣΧΟΛΙΟ

Τα φετινά θέματα του γνωστού των αρχαίων κρίνονται απαιτητικά, καθώς απευθύνονταν σε καλά προετοιμασμένους μαθητές. Η 13^η διδακτική ενότητα των «Ηθικών Νικομαχείων» του Αριστοτέλη βρισκόταν μεταξύ των πιθανών επιλογών, καθώς δεν είχε εξεταστεί τα τελευταία χρόνια στις πανελλήνιες εξετάσεις του Ιουνίου. Οι ασκήσεις Α1α και Α1β που αφορούσαν την κατανόηση και την μετάφραση του κειμένου ήταν διατυπωμένες με σαφήνεια και κρίνονται βατές. Ανάλογα η άσκηση εισαγωγής Β3 και η λεξιλογική άσκηση Β4 δεν παρουσίαζαν δυσκολίες και δεν απαιτούνταν αρκετός χρόνος για την επίλυσή τους. Για την απάντηση της ερμηνευτικής ερώτησης Β1 απαιτούνταν καλή κατανόηση του κειμένου και γνώση των ερμηνευτικών σχολίων. Τέλος, η ερμηνευτική ερώτηση Β2 που αφορά τόσο το πρωτότυπο όσο και το παράλληλο κείμενο απαιτεί κατανόηση της δικαιοσύνης ως κοινωνικής και πολιτικής αρετής και συσχέτιση των πληροφοριών των δυο κειμένων. Επισημαίνεται ότι το παράλληλο κείμενο που δόθηκε ήταν μικρότερο σε έκταση σε σύγκριση με το περσινό.

Στα φροντιστήρια Έλιξ οι μαθητές ήταν πλήρως προετοιμασμένοι για την ενότητα που εξετάστηκε στις σημερινές πανελλήνιες εξετάσεις, καθώς είχε δοθεί ως θέμα στο προτελευταίο διαγώνισμα και στο study του Μαΐου.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.α.

1 – Σωστό

2 – Λάθος

β.

i) Η αντωνυμία «αὐτοῖς» αναφέρεται στις λέξεις «περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς» και κατά προέκταση στα «ἐν τοῖς συναλλάγμασι και τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς».

ii) Η αντωνυμία «**τούτων**» αναφέρεται στη λέξη «**τὰς ἐνεργείας**».

B1.

Με το επίρρημα «**ἔτι**», που έχει προσθετική σημασία, εισάγεται το δεύτερο αποδεικτικό επιχείρημα του Αριστοτέλη για το ότι «**οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἤμῃν ἐγγίνεται**». Σημαντικό στη φιλοσοφική σκέψη του Αριστοτέλη είναι το αντιθετικό ζεύγος των φιλοσοφικών εννοιῶν «**γένεσις-φθορά**»· μάλιστα υπάρχει ἔργο του με τον τίτλο «**Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς**». Για τον φιλόσοφο, υπήρχε για τα ὄντα μια φυσική μονόδρομη διαδικασία: **γένεσις - αὕξησις - τελείωσις - παρακμή - φθορά**, η οποία αφορά και τις ηθικές αρετές. Ἐτσι, για την κατάκτηση της ηθικής αρετῆς προηγείται η πράξη (επανάληψη, εξάσκηση, εθισμός). Η αφετηρία λοιπόν αλλά και η φθορά της ηθικής αρετῆς βρίσκεται στις ίδιες αιτίες και στα ίδια μέσα, στην ηθική πράξη («**Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται**»). Με την επανάληψη πράξεων, με τον εθισμό αποκτάται η αρετὴ ἢ καταστρέφεται. Ἄρα, η ηθική αρετὴ δεν είναι ἔμφυτη.

Προς επίρρωση αυτού του συλλογισμού ο Αριστοτέλης επανέρχεται αναλογικά στην περίπτωση των τεχνῶν («**ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη**»). **Ὡς τέχνη ορίζεται το σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων που επιτρέπουν στον συγκεκριμένο κάτοχό τους να παράγει μορφές, τεχνικά δημιουργήματα.** Υπὸ αυτή την ἔννοια, δηλώνει ο Αριστοτέλης, η τέχνη μιμείται τη φύση· κοινός παράγοντας που τις συνδέει είναι η ὑπαρξη κάποιας δημιουργικής λογικῆς. Ἐτσι, τεχνίτης δεν είναι μόνο ο καλλιτέχνης αλλά γενικότερα ο δημιουργός, και προϊόντα της τέχνης **ὄχι μόνο τα καλλιτεχνικά ἔργα αλλά όλα τα δημιουργήματα του τεχνίτη.** Τα παραδείγματα με τους κιθαριστές και τους οικοδόμους χρησιμοποιούνται για να δείξει ότι με την καλή εξάσκηση πετυχαίνει κανείς τον στόχο του, ενώ με την κακή αποτυγχάνει. Θα γίνει κανείς καλός κιθαριστής, αν πρώτα εξασκηθεί στο παίξιμο της κιθάρας και τα καταφέρει· αν όμως δεν εξασκηθεί και δεν τα καταφέρει, θα γίνει κακός κιθαριστής («**ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί**»). Επίσης, θα γίνει κανείς καλός οικοδόμος, αν πρώτα εξασκηθεί στο χτίσιμο των σπιτιῶν και καταφέρει να χτίζει καλά σπίτια· αν όμως δεν εξασκηθεί και δεν τα καταφέρει, θα γίνει κακός οικοδόμος («**ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί**»).

Το ίδιο συμβαίνει με την ηθική αρετὴ: Αποκτᾶ κανείς ηθική αρετὴ, αν πρώτα εξασκηθεί και εθιστεί στο να κάνει ηθικές πράξεις· αν όμως δεν εξασκηθεί και δεν το πετύχει, δε θα κατακτήσει την ηθική αρετὴ. Θα γίνει, για παράδειγμα, δίκαιος, αν πρώτα εξασκηθεί και εθιστεί στο να κάνει δίκαιες πράξεις, αν ὄχι, δε θα γίνει δίκαιος. Σε προηγούμενο σημείο του ἔργου έχει αναφερθεί ότι με την εξάσκηση μπορεί κανείς να φτάσει στην ηθική αρετὴ.

Στο δοθέν απόσπασμα των «Ηθικών Νικομαχείων», όμως, προστίθεται ένα νέο στοιχείο: το «εὖ» ή το «κακῶς», δηλαδή η καλή ή η κακή εξάσκηση.

Ο Αριστοτέλης ολοκληρώνει τη σκέψη του για το ότι οι ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες, αλλά αποκτώνται με τον εθισμό με το τρίτο αποδεικτικό του επιχειρήμα. Αν δεν ήταν έτσι τα πράγματα και η ηθική αρετή υπήρχε εκ φύσεως στους ανθρώπους, θα ήταν καθορισμένο από τη φύση αν αυτοί θα ήταν καλοί ή κακοί και δε θα χρειαζόταν να τους διδάξει κανένας τίποτα σχετικό. Εφόσον, όμως, τους διδάσκουν και στις τέχνες και στις αρετές, σημαίνει ότι αυτές είναι επίκτητες. Από τη στιγμή που υπάρχουν δάσκαλοι γι' αυτές, σημαίνει ότι αυτές είναι επίκτητες και όχι έμφυτες (εις άτοπον απαγωγή). Ο υποθετικός λόγος που χρησιμοποιείται από τον φιλόσοφο ανήκει στο είδος του μη πραγματικού (Υπόθεση: *εί* + οριστική ιστορικού χρόνου, Απόδοση: *δυνητική οριστική*). Στην επιχειρηματολογία του χρησιμοποιεί την εις άτοπον απαγωγή, οπότε η επιλογή αυτού του είδους υποθετικού λόγου υπηρετεί την πρόθεσή του να δείξει το αδύνατο να είναι όλοι από τη γέννησή τους καλοί ή κακοί και να κρίνεται περιττή η παρουσία του δασκάλου για θέματα ηθικής («Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί»). Επομένως, σε αυτό το απόσπασμα των «Ηθικών Νικομαχείων» ο Αριστοτέλης, αναφέροντας τον ρόλο του νομοθέτη και του δασκάλου, επισημαίνει τη συμβολή της καθοδήγησης και της διδασκαλίας για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής

B2.

Τόσο ο Αριστοτέλης στο απόσπασμα από τα «Ηθικά Νικομάχεια» όσο και ο καθηγητής Μιχάλης Σταθόπουλος στην ομιλία του αναφέρονται στη συμπεριφορά και τις επιλογές του ατόμου στο πεδίο της ανθρώπινης πράξης.

Κατά τον Αριστοτέλη στις διάφορες περιπτώσεις της καθημερινής ζωής αποκτούμε ή όχι ηθικές αρετές ανάλογα με τη στάση μας, με τη συμπεριφορά μας, με τις πράξεις μας. Έτσι, ανάλογα με τη συμπεριφορά μας στις διάφορες περιπτώσεις της καθημερινής ζωής, οι άνθρωποι γινόμαστε δίκαιοι ή άδικοι στις συναλλαγές μας με τους ανθρώπους («πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι»), ανδρείοι ή δειλοί σε αυτά που μας προκαλούν φόβο («πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρείοι οἱ δὲ δειλοί»), σώφρονες ή ακόλαστοι στις επιθυμίες και πράοι ή οργίλοι σε αυτά που μας προξενούν οργή («Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι»). Είναι δύο, λοιπόν, οι τρόποι με τους οποίους συμπεριφερόμαστε στις διάφορες περιπτώσεις της καθημερινής ζωής. Με τον έναν τρόπο αποκτούμε αρετές και γινόμαστε «δίκαιοι», «ανδρείοι», «σώφρονες», «πρᾶοι», με τον άλλο όμως όχι και γινόμαστε «ἄδικοι», «δειλοί», «ἀκόλαστοι», «ὀργίλοι».

Μέσω μιας αναλογίας («Ὅμοίως δὲ») ο Αριστοτέλης οδηγείται στο συμπέρασμα ότι όχι μόνο οι αρετές, αλλά γενικά όλα τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας (και τα καλά και τα κακά) διαμορφώνονται το καθένα με όμοιους τρόπους συμπεριφοράς, που επαναλαμβάνονται, διαμορφώνονται «ανάλογα» με αυτούς. Γι' αυτό πρέπει να δίνουμε μια συγκεκριμένη ποιότητα στη συμπεριφορά μας, ώστε να μπορούμε να αποκτούμε την ηθική αρετή. Αυτή την ποιότητα της συμπεριφοράς την επιλέγει το ίδιο το άτομο και έτσι εγείρεται το μεγάλο θέμα της ηθικής ευθύνης του ίδιου του ατόμου για τις πράξεις του και στη συνέχεια για την κατάκτηση ή όχι των αρετών.

Στις σχέσεις μας με τους ανθρώπους, όπως προαναφέρθηκε, αποδεικνυόμαστε άλλοι δίκαιοι και άλλοι άδικοι («πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι»). **Ο όρος «συναλλάγματα» περιλαμβάνει όλων των μορφών τις συναλλαγές, συμβόλαια, συμφωνίες, πρωτίστως τις οικονομικές. Αυτού του είδους οι σχέσεις των συμπολιτών μεταξύ τους δεν είναι για τον Σταγειρίτη ένα επιμέρους ή περιορισμένης σημασίας ζήτημα μέσα στην κοινωνία. Είναι η συγκεκριμενοποίηση της αλλαγής, της ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ των συμπολιτών. Και η σχέση αυτή είναι ιδρυτική και συστατική για την κοινωνία. Επιτυγχάνεται, κατεξοχήν, με τον εξισωτικό ρόλο του νομίσματος για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες (χρήματος). Στα «Ἠθικὰ Νικομάχεια» ο Αριστοτέλης αναφέρει: «γιατί αν δεν υπήρχε ανταλλαγή, δεν θα υπήρχαν σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων· ούτε ανταλλαγή θα υπήρχε, αν δεν υπήρχε ισότητα· ούτε ισότητα, αν όλα τα αγαθά δεν μπορούσαν να μετρηθούν με ένα κοινό μέτρο». Κατά προέκταση, τα συναλλάγματα είναι ένα σημαντικό πεδίο ανάπτυξης και εμφάνισης ηθικών σχέσεων.**

Η αρετή μέσα σε αυτό το πλαίσιο απόκτησης και εκδήλωσής της νοείται στην κοινωνική της διάσταση. Οι άνθρωποι είναι δίκαιοι ή άδικοι ανάλογα με τις πράξεις τους, με τη συμπεριφορά τους, στο πλαίσιο των καθημερινών διαπροσωπικών τους σχέσεων και του κοινωνικού βίου (μάλιστα, μέσα στην πολιτικά οργανωμένη κοινωνία). Επομένως, η δικαιοσύνη είναι αρετή με κοινωνική διάσταση. Ωστόσο, και οι άλλες αρετές έχουν κοινωνικό χαρακτήρα, γιατί οποιοσδήποτε τρόπος συμπεριφοράς ενός ανθρώπου έχει αντανάκλαση έτσι κι αλλιώς στους άλλους - στον κοινωνικό περίγυρο, ο οποίος κατά κανόνα προσδιορίζει την ηθικότητα των πράξεών μας και μας αποδίδει ηθικούς χαρακτηρισμούς. Εξάλλου, πάντα κάθε κοινωνία υιοθετεί ένα αξιολογικό σύστημα.

Στο παράλληλο κείμενο, ο καθηγητής Μ. Σταθόπουλος αναφέρει ότι η δικαιοσύνη ως αρετή έχει κοινωνικό χαρακτήρα και συνδέεται με την αγάπη προς τον συνάνθρωπο και την αλληλεγγύη, στοιχεία που επισημαίνονται και στο πρωτότυπο κείμενο από τον Αριστοτέλη («Στη δικαιοσύνη λοιπόν εμπεριέχεται ο φιλάλληλος και κοινωνικός χαρακτήρας»). Οι άνθρωποι, σύμφωνα με τον κ. Μ. Σταθόπουλο, γίνονται δίκαιοι ή άδικοι μέσα από την «επιείκειά» τους προς τους άλλους («Η δικαιοσύνη και η επιείκεια και στον

πέραν του δικαίου χώρο είναι η «αρετή προς έτερον»). Η «θεώρηση της οπτικής του άλλου», η ενσυναίσθηση, η φιλαλληλία και η κοινωνική αλληλεγγύη θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις για την πραγμάτωση της δικαιοσύνης ως αρετής («Απαιτεί τη θεώρηση και της οπτικής του άλλου, όχι αναγκαίως για να τη δεχθούμε, αλλά για να την κατανοήσουμε. Και η θεώρηση αυτή σημαίνει, βέβαια, περαιτέρω και στήριξη του άλλου»). Επιπρόσθετα, η δικαιοσύνη ως αρετή, σύμφωνα με τον καθηγητή, κρίνεται σημαντική και πέρα από τον «δίκαιο χώρο». **Στην αριστοτελική φιλοσοφία η δικαιοσύνη αποκτά κοινωνικό / πολιτικό περιεχόμενο. Συνιστά και για τον Αριστοτέλη την κατεξοχήν «τελείαν άρετήν» και την προϋπόθεση των υπόλοιπων ηθικών και πολιτικών αρετών.** Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η ηθική υπάγεται στην πολιτική, και έτσι η δικαιοσύνη δεν είναι μόνο ηθική αρετή αλλά και κοινωνική / πολιτική, καθώς την ερμηνεύει και ως στάση απέναντι σε κάποιον άλλο («πρὸς ἕτερον»). **Παρόμοια στο παράλληλο κείμενο** επισημαίνεται ότι η δικαιοσύνη εκφράζεται μέσα από τη συμπεριφορά του ατόμου στον άλλο, στον συνάνθρωπο και αφορά όλων των ειδών σχέσεων του ανθρώπου («Η δίκαιη αυτή συμπεριφορά του πολίτη, του ατόμου γενικότερα αφορά όλες τις σχέσεις του, ... ατομικές ή συλλογικές, σχέσεις»). Η δικαιοσύνη ως ηθική αρετή, **προσθέτει ο Αριστοτέλης** στα «Ηθικά Νικομάχεια», προϋποθέτει την προαίρεση και εξαρτάται από το ηθικό φρόνημα του ατόμου. Αποτελεί, επομένως, μια μορφή αυτοδέσμευσης του ατόμου βάσει των υπαγορεύσεων του ηθικού νόμου και της προσωπικής ηθικότητας. Ωστόσο, η δικαιοσύνη είναι και πολιτική αρετή και έχει, λόγω αυτής της φύσης της, υποχρεωτικό χαρακτήρα. Η ηθική δέσμευση υποκύπτει στον νόμο και στη βούληση της κρατικής εξουσίας. **Και στο παράλληλο κείμενο** επισημαίνεται ότι η αρετή της δικαιοσύνης είναι πράξη και έχει κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα και ότι η δίκαιη συμπεριφορά του ατόμου προς τον συνάνθρωπο και η αλληλεγγύη επιβάλλεται από το Σύνταγμα («σημαίνει αυτό που επιτάσσει η διάταξη του Συντάγματός μας, όταν αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής αλληλεγγύης»). Συμπερασματικά, και στα δυο κείμενα αναδεικνύεται η αξία της αρετής της δικαιοσύνης και ο κοινωνικός και πολιτικός της χαρακτήρας.

B3.

- 1.Λάθος
- 2.Λάθος
- 3.Σωστό
- 4.Σωστό
- 5.Λάθος

B4.

ρυπογόνος: γίνεται

ανάθεση: νομοθέται
ένδεια: Ξδει
ξέφρενος: σώφρονες
διάστρεμμα: άναστρέφεσθαι

ΕΛΙΞ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΤΕΤΑΡΤΗ 3 ΙΟΥΝΙΟΥ 2026
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΡΕΙΣ (3)

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Το φετινό κείμενο των Πανελλαδικών στα Αρχαία-Αδίδακτο προέρχεται από το έργο *Περὶ τοῦ σηκοῦ ἀπολογία* 7.27-29 του Λυσία. Η μετάφραση του κειμένου (Θέμα Γ1) δεν παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες. Η ερώτηση κατανόησης (Θέμα Γ2) απαιτούσε πολύ χρόνο, καθώς αφορούσε μεγάλο μέρος του κειμένου. Το Θέμα Γ3.α. της Γραμματικής είναι βατό στο πλαίσιο του νέου τύπου εξέτασης των υποψηφίων, καθώς αφορά άσκηση εντοπισμού κλιτών τύπων και μετατροπής τους στον άλλο αριθμό, ενώ το Θέμα Γ3.β. της Γραμματικής είναι διαβαθμισμένης δυσκολίας και καλύπτει μεγάλο εύρος της ύλης. Το Συντακτικό (Θέμα Γ4.α. και Γ4.β.) δεν δημιουργεί δυσκολίες σε έναν καλά προετοιμασμένο υποψήφιο.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

Γ1.

Επομένως, ποιος θα τολμούσε, αφού έτσι έχει η κατάσταση, να προβεί σε τέτοια ενέργεια; Μου φαίνεται ότι είναι παράδοξο/φοβερό εσείς, στους οποίους από την πόλη έχει οριστεί όλο τον χρόνο να φροντίζετε για τα ιερά ελαιόδεντρα, ούτε, επειδή τάχα εργαζόμουν παράνομα ποτέ ως τώρα, να με τιμωρήσετε, ούτε με την ιδέα ότι κατέστρεψα (την ιερή ελιά) να με οδηγήσετε στο δικαστήριο/σε δίκη, αυτός, όμως, ο οποίος ούτε τυχαίνει να καλλιεργεί τη γη κοντά, ούτε να έχει εκλεγεί ως επόπτης, ούτε να έχει την ηλικία/ ούτε να βρίσκεται σε ηλικία, ώστε να γνωρίζει για τέτοιου είδους ζητήματα, να με καταγγείλει ότι έκοψα/απομάκρυνα την ιερή ελιά από τη γη.

Γ2.

Ο ομιλητής, στο παραπάνω απόσπασμα, προσπαθεί να επιχειρηματολογήσει σχετικά με την αθωότητά του για την κοπή της ιερής ελιάς (*«ἐγὼ τοίνυν οὐδ' ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ οὔτε τοιοῦτο οὔτε ἄλλο οὐδὲν κακὸν ποιήσας φανήσομαι.»*). Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι, αν και υπήρχε μεγαλύτερο περιθώριο να παρανομήσει την περίοδο των τριάκοντα, δεν το έκανε, πόσο μάλλον θα διέπραττε κάτι τέτοιο στην περίοδο της δημοκρατίας (*«Πότερον δέ μοι κρείττον ἦν, ὃ βουλή, δημοκρατίας οὔσης παρανομεῖν ἢ ἐπὶ τῶν τριάκοντα; καὶ οὐ λέγω ὡς τότε δυνάμενος ἢ ὡς νῦν διαβεβλημένος, ἀλλ' ὡς τῷ βουλομένῳ τότε μᾶλλον ἐξὸν ἀδικεῖν ἢ νυνί.»*). Στη

συνέχεια, αναφέρει ότι θα έβλαπτε τον εαυτό του, αν έκοβε το ελαιόδεντρο, καθώς, αρχικά, υπήρχε αυστηρή εποπτεία («Πώς δ' ἄν, εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἑμαυτῷ κακονούστατος ἦ, ὕμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μοριὰν ἀφανίζειν ἐπεχείρησα τοῦ χωρίου,»), σε εκείνο το σημείο υπήρχε μόνο ένας περίβολος ελιάς («ἐν ᾧ δένδρον μὲν οὐδὲ ἓν ἐστὶ, μιᾶς δὲ ἐλάας σηκός, ὡς οὗτός φησιν, ἦν,») ενώ γύρω υπήρχε δρόμος («κυκλόθεν δὲ ὁδὸς περιέχει»), περιμετρικά κατοικούσαν γείτονες («ἀμφοτέρωθεν δὲ γείτονες περιουκοῦσιν»), το μέρος ήταν αφύλακτο («ἄερκτον») και ορατό από παντού («πανταχόθεν κάτοπτὸν ἐστίν»). Επομένως, δεν θα τολμούσε κανείς να προβεί σε τέτοια ενέργεια («ὥστε τίς ἂν ἀπετόλμησε, τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐπιχειρήσαι τοιούτῳ πράγματι;»). Τέλος, υποστηρίζει ότι του φαίνεται παράδοξο να μην έχει οδηγηθεί σε δίκη από τους υπεύθυνους για τέτοια ζητήματα («Δεινὸν δέ μοι δοκεῖ εἶναι ὑμᾶς μὲν, οἷς ὑπὸ τῆς πόλεως τὸν ἅπαντα χρόνον προστέτακται τῶν μοριῶν ἐλαῶν ἐπιμελέσθαι, μήθ' ὡς ἐπεργαζόμενον πώποτε ζημιῶσαι με μὴθ' ὡς ἀφανίσαντα εἰς κίνδυνον καταστήσαι»), ενώ, αντίθετα, έχει κατηγορηθεί από έναν άνθρωπο («ἀπογράψαι με ἐκ τῆς γῆς μοριὰν ἀφανίζειν») που δεν έχει κοντά χωράφι («τοῦτον δ' ὄς οὔτε γεωργῶν ἐγγὺς τυγχάνει»), ούτε είναι εκλεγμένος ἐπόπτης («οὔτ' ἐπιμελητῆς ἡρημένος»), ούτε είναι σε ηλικία που να γνωρίζει τέτοια θέματα («οὔθ' ἡλικίαν ἔχων εἰδέναι περὶ τῶν τοιούτων»). Επομένως, ο ομιλητής θεωρεῖ ότι έχει κατηγορηθεί άδικα.

Γ3.α.

«τούτους δ' οἱ οὔτε γεωργοῦντες ἐγγὺς τυγχάνουσιν οὔτ' ἐπιμεληταὶ ἡρημένοι»

Γ3.β.

διαβλήθητι
ἀφανιεῖν
φαίη
περιώκουν

Γ4.α.

οὔσης: γενική απόλυτη επιρρηματική χρονική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο «παρανομεῖν». Το υποκείμενό της είναι το «δημοκρατίας».

ἀδικεῖν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «ἐξῆν», με υποκείμενο το «τούς βουλομένους» (αναγκαστική ετεροπροσωπία).

ἑμαυτῷ: δοτική αντικειμενική στο «κακονούστατος».

ἐλαῶν: αντικείμενο στο απαρέμφατο «ἐπιμελεῖσθαι».

ὡς ἀφανίσαντα: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας, καθώς συνοδεύεται από το «ὡς», ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο «εἰς κίνδυνον καταστήσαι», συνημμένη στο «με».

ἐπιμελητῆς: κατηγορούμενο στο υποκείμενο «ὄς» μέσω του ρηματικού τύπου «ἡρημένος».

Γ4.β.

Υπόθεση: εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἑμαυτῷ κακονούστατος ἦν (εἰ + οριστική ιστορικού χρόνου)

Απόδοση: Πῶς δ' ἂν [...] ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μορὴν ἀφανίζειν ἐπεχειρήσα τοῦ χωρίου (δυναμική οριστική)

Ο υποθετικός λόγος δηλώνει το αντίθετο του πραγματικού

Μετατροπή σε προσδοκώμενο:

Υπόθεση: ἐάν/ἂν/ἦν μὴ πάντων ἀνθρώπων ἑμαυτῷ κακονούστατος ᾧ (ἐάν/ἂν/ἦν + υποτακτική)

Απόδοση: Πῶς δ' [...] ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων ἐκ τούτου τὴν μορὴν ἀφανίζειν ἐπιχειρήσω τοῦ χωρίου (οριστική μέλλοντα)